כחיורא לדיקלי חד לתלתין יומין וכי תירייקי לגופא רב נחמן בר יצחק אמר לא היא ולא תירייקה [א]אמר רבה בר יונתן אמר רב יחיאל ערסן יפה לחולה לרפואתו מאי ערסן אמר ר' יונתן חושלא דשערי עתיקתא דריש נפיא אמר אביי בעיין בישולא כעין בישרא דתורא רב יוסף אמר סמידי דשערי עתיקתא דריש נפיא אמר אביי בעיין בישולא כבשרא דתורא א"ר יוחנן בורדם אין מבקרים ואין מזכירין שמו מ"ט א"ר אלעזר מפני שהוא כמעיין הנובע וא"ר אלעזר למה נקרא שמו בורדם שהוא כמעיין הנובע: ומרפאהו רפואת הנפש כו': היכי קתני אילימא [ד]דרפואת נפש בחנם רפואת ממון בשכר ליתני הכי מרפאהו בחנם אבל לא בשכר [א]אלא רפואת נפש גופו רפואת ממון בהמתו א"ר זוטרא בר טוביה אמר רב אבל אומר לו סם פלוני יפה לה סם פלוני רע לה: **מתני'** [ב]ורוחץ עמו באמבטי גדולה אבל לא בקטנה וישן עמו במטה ר' יהודה אומר [ג]בימות החמה אבל לא בימות הגשמים מפני שהוא מהנהו ומיסב עמו על המטה ואוכל עמו על השולחן אבל לא מן התמחוי אבל אוכל הוא עמו מן התמחוי החוזר: **גמ'** תניא [ג]לא ירחץ עמו באמבטי ולא ישן עמו במטה בין גדולה בין קטנה דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר [ג]גדולה בימות הגשמים וקטנה בימות החמה מותר רוחץ עמו באמבטי גדולה [ה]ומזיע עמו בקטנה אבל מיסב עמו על המטה ואוכל עמו על השולחן אבל לא מן התמחוי אבל אוכל [ו]הוא מן התמחוי החוזר א"ר יוסי בר חנינא מן התמחוי החוזר לבעה"ב: **מתני'** [ז]לא יאכל עמו מן האבוס שלפני הפועלים ולא יעשה עמו באומן דברי רבי מאיר וחכ"א עושה והוא ברחוק ממנו: **גמ'** בקרוב לא פליגי דאסיר (א) כי פליגי ברחוק ר"מ סבר גזרינן רחוק משום קרוב דקא מרפי לה לארעא קמיה [ח]ורבנן סברי לא גזרי': מתני'

רש"י

כי חיורא לדיקלא. כמו האטד שמקיף הדקל ומגין לפירות שאין יכולים למשמש בו כך מגינה על גופו של אדם: **תורייקי.** תירייק"א בלע"ז: **חושלא דשערי.** שעורים ישנים קלופים: **דריש נפה.** שמדובקין בנפה ונכברה כשמרקדין בהן: **בורדם.** בסמ"ך שילשול גדול שיוצא כל שעה כמעיין הנובע שאין לו שוליים ויוצא ממנו כל המים. ואית דאמרי בורדם במ"ם כמו בור שנובע דם. ואית דאמרי מכה שקורין בו"ן מלנ"ט שיוצא נמי הימנו דם: **מפני שהוא כמעיין הנובע.** שקופץ מזה לזה ויש בו סכנה להזכירו: **[היכי קתני].** מתני' ומרפאו רפואת נפש: **בחנם.** כלומר שאין לו הנאה אלא שמחזיק לו טובה בנפשו: **רפואת נפש [גופו].** שאם חלה המדיר מותר למודר לרפאותו כדאמרינן לעיל (ה) דלא אדריה מן מיותיה: **רפואת ממון בהמתו.** שאם חלתה בהמתו אסור לרפאותה משום דקמהני ליה: **אבל אומר לו כו'.** דאמירה ולא כלום היא: **מתני' ורוחץ עמו.** המודר עם המדיר: **אבל לא בקטנה.** משום דקא מפשי מיא מיניה ומפיש נמי הבלא: **אבל לא מן התמחוי.** ביחד מפני שמרבה בעל הבית בשבילו: **אבל אוכל הוא מן התמחוי החוזר.** לבעל הבית כדמפרש בגמרא שדרכן לאכול מעט ומחזירו לבעל הבית שיש להן מאכילין הרבה וכיון דאין אוכל אלא מעט ומחזיר המותר לא מיתהני מיניה כלום אפי' אם אוכל חבירו פחות הימנו לא מיתהני דהא אינו אוכל אלא מעט והמותר מחזיר. ע"א לא יאכל עמו מן התמחוי דלכך בני הסעודה לאחר שאכלו כפי שובען מצניעין המותר ונושאים עמם לבתיהן דהתם לא יאכל עמו דשמא אחד מהן אוכל פחות מחבירו ולכשיביאו מותרן לבתיהן חולקין בשוה ונמצא זה משתכר במה שאכל חבירו פחות ממנו אבל אם דרך בני הסעודה לאחר שאכלו מחזירין מותרן לבעל הבית ושוב אין מוסיפין בקערות מותר לאכול עמו: **מתני' לא יאכל עמו מן האבוס שלפני הפועלים.** כלי גדול שנותן בו בעל הבית ירקות שאוכלין בו הפועלים יחד ומשום טעם דתמחוי: **ולא יעשה עמו באומן.** שלא יעמוד עמו במענה אחת מפרש בגמ': **גמ' דקא מרפי לה לארעא קמיה.** ונוח לו לחרוש אחריו: **בקרוב כ"ע לא פליגי דאסור.** לעדור (ג) דקא מרפיא כו': מתני'

ר"ן

רפואת נפש בחנם. ונפש דקתני פירושו רצון כדאשכחן אם יש את נפשכם (בראשית כג). כלומר שמרפאהו ברצון לבו ולא בשכר. ומתוקמא מתני' בשנכסי חולה אסורין על הרופא: **אלא רפואת נפש גופו.** ומתוקמא בשנכסי רופא אסורים על החולה ומשום הכי לא ירפא בהמתו וכשיש שם רופא אחר דאי לא שרי לרפאותה *דהא תנן) מחזיר לו אבידתו ואין לך השבה גדולה מזו אלא ודאי כשיש רופא אחר עסקינן ואפילו הכי מרפאהו רפואת נפש דהיינו גופו לפי שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות והכי איתא בירושלמי): **אבל אומר לו סם פלוני יפה לה סם פלוני רע לה.** דכיון דאיהו לא יהיב ההוא סם עליה שרי דהנאה ממילא אתיא. ומינה דברפואת גופו אפילו לשום הסם בידיו שרי. ומיהו דוקא שיהא משל מודר אבל משל מדיר לא דאפילו היכא דאין לו למודר ממה שיתרפא דמצוה קא עביד אפי' הכי כיון דיהיב ליה מדיליה מיד ליד אסור כי ההיא דמודר הנאה מחבירו) דבעי שיניח על גבי הסלע אבל לא שיתן מידו לידו ממש וכמו שכתבתי למעלה (דף לט:). ומיהו היכא דחולה אסר על עצמו נכסיו של רופא אפשר דאפילו הסם של רופא שרי *דמן מיותיה לא אדריה: **מתני' ורוחץ עמו באמבטי גדולה.** שכיון שהיא גדולה אין המים עולין על זה בשביל חבירו אבל לא באמבטי קטנה שמתוך שהיא קטנה כשרוחץ עמו מעלה המים עליו ומהנהו: **רבי יהודה אומר בימות החמה.** מילתא דתנא קמא מפרש ואזיל. דכי קאמר וישן עמו במטה דוקא בימות החמה שאינו נהנה בחימומו אבל לא בימות הגשמים מפני שהוא מחממו ומהנהו כדכתיב (קהלת ד) אם ישכבו שנים וחם להם: **ומיסב עמו על המטה.** אפי' בימות הגשמים דכי האי גוונא ליכא חימום: **ואוכל עמו על השולחן.** ולא גזרינן דילמא אכיל ממנתיה דחבריה: **אבל לא מן התמחוי.** אם נותנים לשניהם קערה ביחד שאם האחד אוכל מעט והשני הרבה נמצא מהנהו) משל חבירו: **אבל אוכל עמו מן התמחוי החוזר.** שחוזר לבעל הבית שהתמחוי גדול כל כך שאין יכולין לאכול כל מה שבתוכו ומותרה חוזר לבעל הבית וכי האי גוונא לא מתהני חד מחבריה: **לא יאכל עמו מן האבוס של פועלים.** קערה גדולה שנותנין לפני הפועלים שמתוך שהם עמלים אוכלין הרבה ואוכסין אותן כבהמות ומש"ה נקרא אבוס. ואם אחד מהם אוכל מעט נמצא מהנה את חבירו. ולפי שאין הפועלין מחזירין מן האבוס שלהם לבעל הבית לא תנא שריותא באבוס החוזר: **כאומן.** שורת הכרם. ומש"ה לא יעשה עמו שכשהוא חופר לפניו את הקרקע מהנהו דקא מרפי לה לארעא ואפילו רחוק ממנו אסר ר"מ דגזר רחוק משום קרוב כדאיתא בגמרא: **וחכ"א עושה הוא רחוק ממנו.** דלא גזרי רחוק אטו קרוב: **גמ' תניא לא ירחץ עמו באמבטי ולא ישן עמו במטה בין גדולה בין קטנה.** אתרוייהו קאי דגזר רבי מאיר באמבטי גדולה אף על גב דלא מהני ליה אטו קטנה דמהני ליה וגזר נמי במטה בין גדולה בין קטנה ואפילו בימות החמה אטו קטנה בימות הגשמים דמהני ליה. ור' יהודה פליג בתרוייהו דגדולה אפילו בימות הגשמים שרי דלא גזרינן אטו קטנה וקטנה נמי נהי דבימות הגשמים אסור בימות החמה שרי דלא גזרינן ימות החמה אטו ימות הגשמים. ומהא משמע דרבי יהודה דאמר במתניתין בימות החמה אבל לא בימות הגשמים פירושי קא מפרש מאי דקתני ברישא וישן עמו במטה וכולה מתני' כר' יהודה אתיא דאי לא תימא הכי הא דקתני סתמא וישן עמו במטה מני לא ר"מ ולא ר' יהודה אלא ודאי כדאמרן: **אבל לא מן התמחוי.** שאוכלין בקערה אחת וחוששין שמא ימשוך ידו מלאכול לכבוד חבירו ונמצא מהנהו: **החוזר לבעל הבית.** שיש בו כל כך שמותרו חוזר לבעל הבית: **בקרוב כ"ע לא פליגי דאסור.** דמהני ליה לחבריה דמרפי ארעא קמיה כשחופר סמוך לו ואין הלה צריך לחפור בכח גדול: **כי פליגי ברחוק.** דכיון שהוא רחוק ממנו לא מרפי ליה לארעא: מתני'

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פ"ו מהל' נדרים הל' ח ט טוש"ע יו"ד סי' רכא סעי' ד:

מח ב ג ד ה ו מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעי' ה:

ז [מיי' שם הל' י] טוש"ע שם:

◆

תוספות

כי חיורא לדקלא. שחריות שסביב לדקל מגין עליו כדקל בלע"ז טורקי"ל: **דריש נפא.** סולת של שעורים: **ואין מזכירין שמו.** לפי שמתביישים החולה כשמזכיר: **ביד דם.** בור נובע דם מתמתוים: **אילימא רפואת נפש בחנם.** מיירי בנכסי חולה אסורין על הרופא לכך שכר אסור: **אלא רפואת נפש גופו.** ומיירי בנכסי רופא אסורים על החולה ורפואת גופו מותרת כנוטלין עליו שכר ומצוה קעביד: **רפואת ממון בהמתו.** דלא מצוה קעביד הא קמהני ליה אף כי אין נוטלין עליהן שכר ולא הוה כמו מחזיר אבידתו דמצוה להשיב לו אבידתו אבל אינו מצווה לרפא לו בהמתו: **אבל אומר לו סם פלוני יפה לה.** דדיבור שרי לאמוי ולהנאותו מדיבורו וי"א רפואת נפש גופו דמיירי שנכסי חולה אסורין על הרופא ושרי לכנוס בביתו דמן מיותו לא אדריה אבל לא רפואת בהמתו דמהני מדריסת הרגל ואפי' גבי צורך בהמתו אדריה כדאמרי' לעיל אבל אומר לו לא בבית אלא בשוק ולפי' ראשון ניחא טפי דלפי' זה אמאי נקט אומר אפי' לרפאות בהמתו בידוע שלא בביתו שרי ותו דמאי לפלוני בין גופו לרפואת בנו: **תניא לא ירחץ** בין בגדולה בין בקטנה. קאי אאמבטי: **גדולה.** אם בימות הגשמים וכ"ש בימות החמה וקטנה בימות החמה אבל לא בימות הגשמים: **מזיע** בקטנה. שאחר שאינו אלא מזיע לא מיתהני מיניה: **מן התמחוי החוזר** לבעל הבית. פי' כמתנה: **בקרוב ב"ע לא פליגי** דאסור. דמרפה ליה ארעא קמיה וניחא לחפור בה יותר:

◆

פירוש הרא"ש

כי חיורא לדיקלא. סיב הגדל סביב הדקל שמגין על הדקל: **כתרייקי לגופא.** טרייקא הוא סם שעושי מתערובת המינין: **חושלא דשערי.** שעורים קלופים: **אין מזכירים שמו.** שלא יתבייש החולה: **רפואת נפש בחנם.** שאדם עושה מנפשו ומרצונו בלא קבלת שכר [דמצוה] קא עביד ולא מהני ליה כיון דאין נוטל עליה שכר: **רפואת נפש גופו.** ובנכסי רופא אסורין על החולה דמצוה קא עביד ואין נוטלין עליה שכר: **רפואת ממון בהמתו.** דלא מצוה קא עביד וקא מהני ליה אף אם אין נוטלין עליה שכר ולא הוי כמחזיר אבידתו שהתורה לא צותה לרפאות בהמה של חבירו: **מתני' ר"א באמבטי גדולה אבל לא באמבטי קטנה.** ר"י בא לפרש דברי ת"ק אבל לא בקטנה אם אמבטי של מים המים מתרבין בשבילו ואם אמבטי של זיעה מרבין לו חום בשבילו: **ומיסב עמו במטה.** ולא חיישינן שמא יישן אצלו: **ואוכל עמו על השולחן.** ולא חיישי' שמא יאכל עמו דכיון שהדירו מסתמא סועדין זה את זה טפי מפני שמסבלין על שולחן א' זה כשר וזה גניבה: **מן התמחוי החוזר.** מפרש בגמרא: **אבוס של פועלין.** כלי גדול כאבוס של בהמה אע"פ שיש בו מאכל הרבה לא יאכל עמו: **לא יעשה עמו באומן.** בשורת הכרמים לא יחפור עמו מפני שהוא מרפה את הקרקע ומהנהו: **גמ' גדולה בימות הגשמים.** מותר שהוא מתרחק ממנו ואין מחממו וקטנה בימות החמה מותר מפני שהוא מצטער מפני החום: **ומזיע עמו בקטנה.** דזיעה בעלמא אין תוספת חום: **התמחוי החוזר לבעל הבית.** לאחר שאכלו מה שבקערה מחזירין אותה לבעה"ב וממלא אותה עד שיאכלו כל שבעם הלכך אפילו אוכל יותר מחבירו אינו נהנה משל חבירו דבלאו הכי נותנין להם כל שבעם:

מסורת הש"ס

א) [יומא מז.], ב) [ע"ז כח.], ג) [תוספתא פ"ב ע"ש], ד) נ"א עמו, ה) [דף לט.], ו) [לעיל לג.], ז) [פ"ד ה"ג], ח) [לקמן מג.], ט) [מתני' רש"ש].

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' בקרוב לא פליגי דאסיר דקא מרפי לה לארעא קמיה כי פליגי ברחוק ר"מ סבר גזרינן רחוק משום קרוב ורבנן סברי כצ"ל: (ב) רש"י ד"ה בקרוב כ"ע וכו' לעדור הס"ד ותיבות דקא מרפיא כו' נמחק ואח"כ צ"ל ד"ה דקא מרפיא:

◆

גליון הש"ס

בהר"ן ד"ה אלא רפואת בו' דהא תנן וכו'. תמיהני הא שם אין הטעם דמשום מצוה רשאי ליהנות אלא משום דנותן לו את שלו ומונע רק לאחרים ליטלו והוי מכריז הפקר ולא מקרי מהנהו וזה שייך באבידה דבהשבתו אינו משגיח להאבידה עצמה אלא דמונע אחרים ליטלו אבל הכא דבהמתו חולה והוא מרפא אותה ומשביח נכסיו ועדיף ממפטם בהמתו ואסור וצ"ע: בהר"ן ד"ה אבל אומר לו וכו'. דמן מיותיה וכו'. כדלעיל דף לט ע"א:

◆

לעזי רש"י

תירייק"א. תריאקה (תרופה נגד ארס נחשים).
בו"ן מלנ"ט. דלקת שקדים מוגלתית.

◆

מוסף רש"י

דרפואת נפש בחנם. כלומר מעצמו ומנפשו הוא עושה, כמו (בראשית כג) אם יש את נפשכם (ע"ז כח.). **באמבטי.** כלי שרוחצין בו כל הגוף (חגיגה טו.) או: כגון בריכה עשויה בקרקע שהמים נכנסים שם ולאספים (שבת מ.). **אבל לא מן התמחוי.** שמא יתן שם בעל הבית תבשיל יפה לכבוד שמעון ויאכלוהו שניהם ונמצא שנהנה ראובן בשמעון (ראב"ה בשמו). **החוזר לבעה"ב.** שאחר שאכלו האורחין מכילין המותרים שעשו לבעל הבית ואם כאן המדיר והמודר אחר שפלקן המותרות מלפני האורחין, מותר שיאכלו שניהם בקערה אחת מאותן מותרים, דהאותו מותר לא עבדי שום ריבוי (שם).